

**MODERNIZAREA SISTEMULUI DE PROTECȚIE SOCIALĂ
PENTRU ASIGURAREA BUNĂSTĂRII POPULAȚIEI
MODERNIZATION OF THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM FOR
THE PROVISION OF POPULATION WELFARE**

UDC: 349. 3

ACCESS FOR PEOPLE WITH DISABILITIES TO PUBLIC GOODS AND SERVICES

ACCESUL PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI LA BUNURI, SERVICII PUBLICE, EDUCAȚIE ȘI ÎNVĂȚĂMÂNT

Pavlencu Mariana, PhD, associate professor, Academy „Ștefan cel Mare” of the MIA

Pavlencu Mariana, doctor, conferențiar universitar, Academia, , Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

***Abstract.** Discrimination has entered the speech of civil society and political power recently. The former egalitarian regime did not have the problem of discrimination, all members of the community were so equal, that the differences had been abstracted. There is no discrimination but no right to be different. People with disabilities are people whose social environment, misfit their disabilities physical, sensory, physical, mental and / or associated prevents them from total or their access to equal opportunities in society, requiring protective measures in support of social integration and inclusion. Disabled people differentiate between them by needs, capacities and they have distinct interests, which is exactly how we all make a difference. Many disabilities are not seen. So every day we interact with people who may have disabilities or may be affected by problems that we remain unknown.*

***Rezumat.** Discriminarea a intrat în discursul societății civile și a puterii politice recent. Fostul regim egalitar nu avea problema discriminării, toți membrii comunității erau într-atît de egalați, încît diferențele fuseseră abstractizate. Nu exista discriminare dar nici dreptul de a fi diferit. Persoanele cu dizabilități sînt acele persoane căroră mediul social, neadaptat deficiențelor lor fizice, senzoriale, psihice, mentale și/sau asociate, le împiedică total sau le limitează accesul cu șanse egale la viața societății, necesitînd măsuri de protecție în sprijinul integrării și incluziunii sociale. Persoanele cu dizabilități se diferențiază între ele prin nevoile, capacitățile și interesele distincte pe care le au, adică exact cum ne diferențiem noi toți. Multe dizabilități nu se văd. Astfel încît zilnic interacționăm cu oameni care pot avea deficiențe sau pot fi afectați de probleme care ne rămîn necunoscute.*

***Termeni-cheie:** persoane cu dizabilități, deficiențe, fizice, senzoriale, psihice, incluziune socială, măsuri de protecție.*

***Keywords:** persons with disabilities, deficiencies, physical, sensory, mental, social inclusion, protection measures.*

Introducere

Persoanele cu dizabilități au existat întotdeauna, indiferent de perioada istorică, culturală, areal, iar atitudinea față de această categorie dezavantajată s-a schimbat de la marginalizare și excludere socială până la acceptare și integrare comunitară.

Pentru persoanele cu dizabilități există un trecut plin de „ cicatrici”. Ele s-au aflat mereu între excludere totală, în anumite perioade chiar exterminare, și considerarea deficientului ca o persoană plină de har divin, cu lungi perioade neutre în care nu au fost luate în considerație decât pentru opere de caritate.

Un aspect important al acceptării persoanelor cu dizabilități în societate servește accesibilitatea acestora la serviciile publice.

Metodologie și metode

În scopul obținerii unei viziuni mai ample privind accesul persoanelor cu dizabilități la bunuri, servicii publice, educație și învățământ am cercetat atât cadrul juridic normativ cât și practica societății noastre în acest domeniu. În această lucrare au fost aplicate diverse metode de comparare, statistice și de analiză.

După cum observăm, în ultimul timp, televiziunea rămâne una dintre cele mai importante surse de informare în masă. Codul Audiovizualului al RM prin prevederile art. 13 al. (4) stabilește că *accesul persoanelor cu deficiențe de auz (surde) la emisiunile televizate de importanță majoră și de actualități este garantat prin interpretarea, din contul radiodifuzorului, în limbajul mimico-gestual cel puțin 20 de minute din timpul zilnic de emisii ale serviciului de programe* [3].

Cu regret acest deziderat este foarte dificil de realizat din cauza lipsei de echipament special și faptului că radiodifuzorii trebuie să suporte singuri cheltuielile. Astfel că în cadrul monitorizării pieței audiovizualului Consiliul de Coordonare a Audiovizualului a concluzionat că cel puțin 11 dintre difuzorii înregistrați pe teritoriul RM încalcă periodic obligația de a difuza un buletin de știri prin limbaj mimico-gestural.

Totodată, statul acordă gratuit asistență persoanelor cu deficiențe de auz (surzi, muți ori surdomuți) care sunt la evidența direcțiilor, secțiilor asistență socială și protecție a familiei sau Asociației Surzilor din Republica Moldova și necesită suportul interpretului la asigurarea comunicării în relațiile cu diferite autorități, instituții, organizații în situațiile când au nevoie de interpret pentru a-și exercita drepturile și obligațiile.

Din cauza numărului redus de interpreți ai limbajului mimico-gestural, pentru moment sunt autorizați doar 17 interpreți mimico-gesturali autorizați de către Ministerul Justiției, patru dintre aceștia sunt la Chișinău, trei la Bălți, câte unul la Cahul și Cimișlia. Ceilalți opt specialiști sunt angajați în școlile speciale pentru persoanele cu dizabilități de auz. Astfel, la un interpret de limbaj mimico-gestural revin cca 150 de persoane cu dizabilități de auz. Proporția recomandată este de cel puțin doi interpreți la 50 de persoane cu deficiențe de auz [6].

După cum observăm acest fapt limitează considerabil posibilitatea de acces la informație, participarea la viața societății și alte drepturi fundamentale ale persoanelor cu deficiențe de auz.

Părinții copiilor cu dizabilități auditive nu sunt informați despre importanța limbajului semnelor, aceștia evitând instruirea copiilor pentru comunicarea în limbajul

mimico-gestual. Cu regret în Republica Moldova nu există niciun centru educațional care ar pregăti interpreți al limbajul semnelor.

Regulamentul cu privire la paginile oficiale ale autorităților administrației publice în rețeaua internet, aprobat prin Hotărârea Guvernului 188 din 03. 04. 2012, prevede faptul ca paginile web oficiale să fie adaptate pentru accesarea de pe echipamente mobile (telefon mobil smartphone), precum și accesarea de către persoanele cu dizabilități prin asigurarea unui sistem de sonorizare a conținutului informațional. Pentru a asigura posibilitatea accesului persoanelor cu dizabilități la paginile web oficiale, trebuie aplicate standardele minime WAI (WebAccessibility Initiative) [1].

Așa cum sănătatea este un drept fundamental garantat. Dreptul la asistența medicală calificată pentru persoanele cu dizabilități este prevăzut și reglementat de majoritatea actelor normative din domeniu.

Situația precară din punct de vedere financiar a persoanelor cu dizabilități a determinat statul să-și asume calitatea de asigurator în cazul acestora, fiindu-le garantată asistență medicală gratuită prin efectul legii.

Conform legislației în vigoare, persoanele cu dizabilități, pe teritoriul RM, beneficiază gratuit de toate tipurile de asistență medicală: a) urgentă prespitalicească; b) primară; c) specializată de ambulator, inclusiv stomatologică; d) spitalicească; e) servicii medicale de înaltă performanță; f) îngrijiri medicale la domiciliu, pentru o gamă largă de afecțiuni.

Totuși serviciile medicale acordate persoanelor cu dizabilități sunt puțin accesibile din cauza lipsei adaptării infrastructurii instituțiilor medicale, centrelor medicilor de familie, în special, în mediul rural coroborat cu lipsa de instruire a medicilor în domeniul dizabilității. Totodată, deși persoanele cu dizabilități sunt asigurate gratuit din cadrul sistemului asigurărilor medicale, acestea primesc parțial, dar în plan comparativ cu alte state ele nu sunt asigurate cu unele medicamente și paramedicale stricte a fi necesare, întrucât nu sunt acoperite de fondurile de stat de asigurări în medicină, de exemplu, unele preparate anticonvulsive, scutece pentru îngrijiri la domiciliu și alte consumabile medicale.

În pofida tuturor acestor reglementări progresiste, situația din domeniu este departe de a se fi îmbunătățit așa cum majoritatea persoanelor cu dizabilități au avut experiențe negative în ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate, abilitare și reabilitare, imposibilitatea de a se bucura de cel mai înalt standard posibil de sănătate, persoana cu dizabilități simțindu-se nerespectată și disprețuită.

Legislația națională conține obligativitatea generală adresată autorităților publice de a asigura accesibilitatea infrastructurii fizice pentru persoanele cu dizabilități. Totuși până în prezent majoritatea clădirilor și spațiilor publice din orașe și, mai ales, din localitățile rurale, nu sunt accesibile acestora.

Asociația „MOTIVAȚIE” din Moldova a desfășurat un studiu, prin care a evaluat nivelul de accesibilitate a clădirilor publice din municipiul Chișinău, stabilind că din totalul de 55 de clădiri selectate spre evaluare (instituții publice, farmacii, teatre,

bănci și blocuri de locuit), doar două clădiri au fost recunoscute drept accesibile în totalitate, conform necesităților persoanelor cu dizabilități locomotorii (rampe de acces, WC accesibil, uși și ascensoare largi, interior spațios) [2].

Cu regret normativele naționale în construcții, aprobate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, nu corespund standardelor europene și internaționale, în special în privința persoanelor cu deficiențe de vedere. Până la moment nu a fost adoptat un mecanism de sancționare a celor care nu respectă cerințele legate de accesibilitate. Majoritatea edificiilor publice noi, date în exploatare, sunt inaccesibile sau parțial accesibile persoanelor cu dizabilități.

Reglementările privind accesibilitatea la infrastructura socială nu lipsesc cu desăvârșire, dar sunt sporadice și privesc aspecte ca accesul la instituțiile farmaceutice, accesul la secțiile de votare sau de ce nu amenajarea ascensoarelor privind transportarea persoanelor cu dizabilități.

Aceeași situație o regăsim și în domeniul ce privește accesul persoanelor cu dizabilități la drumurile publice și transportul public.

În ce privește călătoria cu transportul public de pasageri a persoanelor cu dizabilități, legislația în vigoare prevede necesitatea rezervării de locuri destinate acestei categorii de persoane. Această prevedere este completată de art. 20 al Legii incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități care stabilește că obligă autoritățile publice dar și subiecții de drept privat, societatea civilă, „*de a adapta atît mijloacele de transport, cât și căile de acces, infrastructura drumurilor necesităților specifice acestei categorii de persoane*” [10]. Din păcate, aceste norme sunt slab funcționale, deoarece Guvernul nu a intervenit cu reglementări privind normativele de adaptare a mijloacelor de transport și a infrastructurii drumurilor.

După cum observăm la compartimentul accesului de bunuri și servicii al persoanelor cu dizabilități putem afirma că RM prezintă niște curențe, dar ritmul de dezvoltare a țării ne dă speranța că vor urma mari progrese și la acest capitol.

Ce ține de dreptul la educație și învățământ al persoanelor cu dizabilități vom menționa că este garantat prin prevederile art. 35 al Constituției Republicii Moldova cât și prin prevederile art. 9 al. (1) al noului Cod al educației care în capitolul VI indică expres că, „*învățământul pentru copiii și elevii cu cerințe educaționale speciale este parte integrantă a sistemului de învățământ și are drept scop educarea, reabilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială și profesională a persoanelor cu dificultăți de învățare, de comunicare și interacțiune, cu deficiențe senzoriale și fizice, emoționale și comportamentale, sociale*” [4].

În vederea asigurării integrării copiilor cu dizabilități în sistemul general de învățământ a fost adoptat Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, care și-a propus ca obiectiv schimbarea prin adaptarea continuă a sistemului educațional pentru a răspunde diversității copiilor și nevoilor ce decurg din aceasta, pentru a oferi educație de calitate tuturor în contexte integrate și medii de învățare comună, indicând că parte a acestui program sunt absolut toți copiii, inclusiv cei cu dizabilități [11].

Educația incluzivă presupune dezinstituționalizarea persoanelor cu dizabilități, care mai nou este și unul dintre obiectivele *Strategiei intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022*, care stabilește că procesul de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități reprezintă o prioritate de stat și se va asigura prin redirectionarea resurselor financiare și acordarea unui minim de servicii sociale și servicii de educație incluzivă [7].

Pentru integrarea eficientă a elevilor dezinstituționalizați în sistemul general de învățământ începând cu 01. 01. 2013 în toate unitățile teritorial-administrative au fost create și funcționează servicii de asistență psihopedagogică care au în componență personal specializat (pedagog, psiholog, specialist terapii specifice etc.), care au ca scop suportul copiilor și tinerilor dezinstituționalizați din instituții specializate inclusiv tineri cu dizabilități și cu necesități educaționale speciale, aflați în situații de dificultate, cu risc de separare de familie și instituționalizare [9].

Conform legislației în vigoare educația/învățământul și instruirea persoanelor cu dizabilități se realizează prin așa forme: *instruirea în sistemul general de învățământ; educația în instituții specializate; educația la domiciliu.*

Dacă vom porni de la educația profesională a tinerilor cu dizabilități – atunci vom menționa că se realizează în cadrul instituțiilor de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate. Regulamentele de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate din RM, aprobate prin Ordinul Ministrului Educației nr. 606 din 30 iunie 2010, cu modificările ulterioare, prevăd anumite facilități pentru înscrierea tinerilor cu dizabilități (15% din numărul total de locuri la fiecare meserie/specialitate, prevăzute în planul de înmatriculare cu finanțare bugetară). Actualmente în 66 de instituții de învățământ secundar profesional studiază cca 139 elevi cu dizabilități. În 22 de colegii, subordonate Ministerului Educației sunt formați profesional cca 176 de elevi cu dizabilități [5].

Chiar dacă în ultimii ani în sistemul de învățământ din Republica Moldova s-au făcut mai mulți pași în promovarea anumitor modele de educație incluzivă, acest lucru s-a realizat sporadic. Practicile de succes obținute în incluziune s-au datorat, în linii mari, susținerii din partea societății civile și entuziasmului manifestat de unele cadre didactice, de voluntari și de părinți.

Ce ține de accesul persoanelor cu dizabilități la muncă putem menționa, că așa cum art. 43 al Const. RM garantează fiecărei persoane dreptul la muncă, această garanție se extinde și asupra persoanelor cu dizabilități.

Legea RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nu doar că garantează dreptul la muncă persoanelor cu dizabilități dar instituie și o serie de facilități persoanelor cu dizabilități, mai cu seamă celor cu dizabilități severe și accentuate, stabilindu-le reducerea duratei de muncă de până la 30 de ore pe săptămână, acordarea privilegiată a concediilor anuale de odihnă până la 40 de zile calendaristice, iar pentru persoanele cu dizabilități severe și concedii suplimentare de 60 zile calendaristice neremunerate [10].

Totodată, pentru a garanta accesul efectiv al persoanelor cu dizabilități în domeniul muncii legislația în vigoare stabilește pentru angajatorii cu mai mult de 20 de subalterni au obligația de a oferi locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități în mărime de cel puțin 5% din numărul total de salariați, iar pentru realizarea acestui deziderat Convenția internațională a persoanelor cu dizabilități impune măsuri de, , *adaptare rezonabilă*” a locului de muncă, refuzul de a întreprinde astfel de măsuri fiind catalogat ca formă de discriminare [8].

Rezultate și discuții

Adoptarea rezonabilă a locului de lucru impune un ansamblu întreg de acțiuni de proiectare, construcție, modificare fizică astfel încât ca acesta să devină accesibil persoanelor cu dizabilități. Adaptarea implică acțiuni inclusive de achiziționare de tehnologii, echipamente sau instrumente cu caracteristici ce corespund deficienței pe care o prezintă persoana cu dizabilități, ar putea fi vorba și de alte acțiuni care la prima vedere nu se cuprind în noțiunea de, , acomodare” și impun acțiuni de asistență a persoanei cu dizabilități, de instruire specială, adaptarea programului de muncă, a sarcinilor și organizării muncii. Deasemeni adaptarea presupune și distribuția sarcinilor în mod valorizant și stimulativ-compensator, pentru a stimula o dinamică motivațională pozitivă la locul de muncă.

O altă posibilitate de realizare a dreptului la muncă al persoanelor cu dizabilități este încadrarea acestora în instituții specializate create de înseși organizațiile persoanelor cu dizabilități.

Pentru a susține întreprinderile specializate ale persoanelor cu dizabilități statul intervine în fiecare an, aprobând din bugetul de stat mijloace financiare pentru: compensarea parțială a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii care se plătesc de către organizațiile și întreprinderile persoanelor cu dizabilități; compensații la procurarea de utilaj și materie primă.

O altă categorie de facilități acordată întreprinderilor persoanelor cu dizabilități o constituie scutiurile la plata TVA care privește importul materiei prime, precum și pentru mărfurile și serviciile produse.

A treia formă de integrare în câmpul muncii pentru persoanele cu dizabilități se realizează prin oferirea muncii la domiciliu. Codul muncii al RM prin prevederile art. 290-292 reglementează desfășurarea lucrului la domiciliu, stabilind că *salariați cu munca la domiciliu sunt considerate persoanele care au încheiat un contract individual de muncă privind prestarea muncii la domiciliu cu folosirea materialelor, instrumentelor și mecanismelor puse la dispoziție de angajator sau procurate din mijloace proprii.*

Un alt act important este Legea RM nr. 60 din 30. 03. 2012 care intervine cu completări stabilind că, , *persoanele cu dizabilități angajate la domiciliu beneficiază din partea angajatorului de transportul la și de la domiciliu, al materiilor prime și materialelor necesare în activitate, al produselor finite, precum și de adaptare rezonabilă, după caz, iar autoritățile administrației publice locale acordă facilități*

persoanelor cu dizabilități în practicarea muncii la domiciliu, precum și în deschiderea unor întreprinderi individuale”.

Responsabili de asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la muncă este Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova care acționează prin intermediul Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă. Agenția are angajați specializați în prestarea serviciilor de ocupare și protecție în caz de șomaj al persoanelor cu dizabilități. Conform datelor sondajelor, 43% din numărul persoanelor cu dizabilități în vârstă de 15 ani și peste sunt ocupați în câmpul muncii. După statutul ocupațional: 68, 9% din persoanele cu dizabilități lucrează pe cont propriu în agricultură; 20, 6% din persoanele cu dizabilități lucrează ca salariați în diferite domenii; 5, 4% din persoanele cu dizabilități ajută prin familie și nu sunt remunerate; 4, 6% din persoanele cu dizabilități lucrează pe cont propriu în activități neagricole (afaceri); 0, 4% din persoanele cu dizabilități sunt patroni ai diferitor genuri de afaceri.

Concluzii

În ciuda existenței unui cadru normativ relativ bun cu privire la asigurarea în drepturi a persoanelor cu dizabilități, aceste norme în realitate nu se respectă, ceea ce face ca persoanele cu dizabilități să se afle și în continuare într-o situație extrem de dificilă, plasând această categorie la limita sărăciei, care presupune nu doar lipsa de venituri ci chiar și cu regret excluderea socială.

Bibliografie

1. Agenția Servicii Publice lansează o nouă versiune a paginii web [http://www. asp. gov. md/ro/node/2696](http://www.asp.gov.md/ro/node/2696)
2. Care este situația în domeniul accesibilității în Republica Moldova? [http://www. motivatie. md/index. php?pag=page&id=1233&l=ro](http://www.motivatie.md/index.php?pag=page&id=1233&l=ro)
3. Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08. 11. 2018. În Monitorul Oficial nr. 462-466/766 din 12. 12. 2018 [http://www. audiovizual. md/files/Codul%20serviciilor%20media%20audiovizuale. pdf](http://www.audiovizual.md/files/Codul%20serviciilor%20media%20audiovizuale.pdf)
4. Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17. 07. 2014. În Monitorul Oficial nr. 319-324/634 din 24. 10. 2014 [https://usmf. md/wp-content/uploads/2013/08/Codul-Educatiei. pdf](https://usmf.md/wp-content/uploads/2013/08/Codul-Educatiei.pdf)
5. Educația în Republica Moldova. Publicație statistică 2018-2019 [https://statistica. gov. md/public/files/publicatii_electronice/Educatia/Educatie_RM_2018. pdf](https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Educatia/Educatie_RM_2018.pdf)
6. În Moldova sunt doar 17 interpreți mimico-gestuali la cele aproape 7000 de persoane cu deficiențe de auz. Povestea traducătoarei Svetlana Gudumac [http://moldova9. com/video-in-moldova-sunt-doar-17-interpreti-mimico-gestuali-la-cele-aproape-7000-de-persoane-cu-deficiente-de-auz-povestea-traducatoarei-svetlana-gudumac/](http://moldova9.com/video-in-moldova-sunt-doar-17-interpreti-mimico-gestuali-la-cele-aproape-7000-de-persoane-cu-deficiente-de-auz-povestea-traducatoarei-svetlana-gudumac/)
7. Planul național de acțiuni pe anii 2018-2022 privind implementarea Strategiei intersectoriale de dezvoltare a abilităților parentale pentru anii 2016-2022 [https://particip. gov. md/proiectview. php?l=ro&idd=5188](https://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=5188)
8. Patronii din Moldova sunt obligați să facă asta. Noi condiții la angajare. [https://sputnik. md/moldova/20170511/12590696/patronii-din-moldova-sunt-obligati-sa-angajeze-persoane-cu-dizabilitati. html](https://sputnik.md/moldova/20170511/12590696/patronii-din-moldova-sunt-obligati-sa-angajeze-persoane-cu-dizabilitati.html)
9. Raport privind protecția socială a persoanelor cu dizabilități și implementarea pe parcursul anului 2012 a Planului de acțiuni al Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013) [http://old. mmpsf. gov. md/file/2013/rapoarte/Raport_implement_Strategie_%20FINAL_2012. pdf](http://old.mmpsf.gov.md/file/2013/rapoarte/Raport_implement_Strategie_%20FINAL_2012.pdf)

10. Versiunea ușor de citit și ușor de înțeles a Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. <http://incluziune.md/ro/wp-content/uploads/2016/10/Versiunea-usor-de-citit-si-usor-de-inteles-a-Legii-60-privind-incluziunea-sociala-a-persoanelor-cu-dizabilitati.pdf>
11. RAPORT cu privire la realizarea în anul 2017 a Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 https://msmps.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_privind_realizarea_programului_national_de_incluziune_sociala_a_persoanelor_cu_dizabilitati_pentru_anul_2017.pdf